

Öğretmenlerin Sosyal Beceri Öğretimine Yönelik Bilgi Düzeyleri ile Öğrencilerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki¹

Relationship between Teachers' Knowledge Levels in Teaching Social Skills and Students' Social Skills

Nevin Güner Yıldız, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, antreh@gmail.com

ÖZ. Bu araştırmada, sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine yönelik bilgi düzeyleri ile öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya, sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan 40 sınıf öğretmeni ile bu öğretmenler tarafından sosyal beceri düzeyleri değerlendirilen 40 özel gereksinimli öğrenci ve 40 normal gelişim gösteren öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri Sazak-Pınar (2009) tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi, Gresham ve Elliot (1990) tarafından geliştirilip Sucuoğlu ve Özokçu (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Sosyal Beceri Dereceleme Sistemi'nin Sosyal Beceri Ölçeği ile toplanmıştır. Çalışma sonunda öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi bilgi düzeyleri ile özel gereksinimli öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında orta, normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında ise yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın nitel verileri ise öğretmenlerin en çok, özel gereksinimli öğrencilerin zekâ düzeylerinden kaynaklanan fark nedeniyle sosyal becerilerinin farklı olduğunu düşündüklerini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Beceri Öğretimi, Sınıf Öğretmeni, Özel Gereksinimli Öğrenci, Normal Gelişim Gösteren Öğrenci

ABSTRACT. This study aimed to investigate the relationship between teachers' knowledge levels in teaching social skills and their students' social skills in inclusive classrooms. 40 classroom teachers with special needs students in their classrooms, 40 special needs students and 40 students with typical developmental patterns whose social skills were assessed by these teachers participated in the study. Research data were collected via Knowledge Test of Teaching Social Skills developed by Sazak-Pınar (2009) and Social Skills Scale of Social Skills Rating System developed by Gresham and Elliot (1990) and adapted to Turkish by Sucuoğlu and Özokçu (2005). Results pointed to a medium level relationship between teachers' knowledge levels in teaching social skills and special needs students' social skills whereas a high level relationship was identified between teachers' knowledge levels in teaching social skills and regular students' social skills. The qualitative data of the research showed that the teachers mostly think that the social skills are different because of the difference caused by the intelligence levels of the special needs students.

Keywords. Teaching Social Skills, Classroom Teacher, Special Needs Student, Student with Typical Developmental Patterns

SUMMARY

Purpose and Significance: Since social skills acquired by children contribute to their development in different fields, social skills should be one of the fundamental elements in environments that serve children (McClelland and Morrison, 2003). Students with typical developmental patterns easily learn social skills when they are provided with direct instruction or when they generalize the observations they make about the people around them (Avcıoğlu, 2012). However, individuals with special needs experience problems in acquiring social skills since they have difficulties in making observations and generalizations (Maag, 2005). For students with special needs, classroom teachers can provide the best support at school based on their knowledge of the social skills required for them (Sazak-Pınar, 2012). However, studies show that teachers have limited knowledge and skills in the field of teaching social skills. It is believed that knowledge and skills level of teachers in teaching social skills will affect students' social skills acquisition. Therefore, this study set out to explore the relationship between teachers' knowledge levels in teaching social skills and their students' social skills in inclusion classrooms.

Methodology: Mixed design was used in the study. The first part of the study, which was descriptive and relational, examined the relationship between primary school teachers' knowledge levels in

¹ Bu çalışma 29 Eylül-2 Ekim 2016 tarihlerinde Muğla'da yapılan Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

social skills and the social skills of special needs students and students with typical developmental patterns in their classrooms. The second part of the study, conducted with qualitative design, explored teacher views regarding social skills and social skills teaching via two questions. 40 classroom teachers with special needs students in their classrooms, 40 special needs students and 40 students with typical developmental patterns whose social skills were assessed by these teachers participated in the study. Research data were collected via *Knowledge Test of Teaching Social Skills* developed by Sazak-Pınar (2009) and *Social Skills Scale of Social Skills Rating System* developed by Gresham and Elliot (1990) and adapted to Turkish by Sucuoğlu and Özokçu (2005).

Results: It was identified that teachers scored an average of 12,4 out of 23 in *Knowledge Test of Teaching Social Skills* and that the scores did not change according to gender. Significant differences were detected between the social skills of special needs students and social skills of students with typical developmental patterns that participated in the study. Special needs students obtained lower scores compared to the students with typical developmental patterns that participated in the study. A medium level, positive and significant relationship was found between teachers' knowledge levels in teaching social skills and special needs students' social skills whereas a high level, positive and significant relationship was identified between teachers' knowledge levels in teaching social skills and the social skills of students with typical developmental patterns. Also, it was identified that the majority of teachers (92,5%) believed that social skill levels of special needs students and students with typical developmental patterns were different; and associated this difference with differences in intelligence levels, negative perspectives, lower capacity, lower self-confidence and lower pace of perception

Discussion and Conclusion: Findings point to the fact that classroom teachers in inclusion classrooms have insufficient knowledge levels in teaching social skills and that teachers' knowledge levels affect students' social skills levels. This result highlights the need to develop teacher knowledge and skills in teaching social skills.

GİRİŞ

İnsanın içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevreye uyum sağlayabilmesi, sağlıklı ve mutlu bir hayat sürmesi için önemlidir. Bu nedenle sosyal ilişkiler insan hayatında büyük önem taşır (Akkök, 2003). İnsanın sosyal ilişkileri ve bu ilişkilerin insan yaşamındaki etkileri Ericson, Bandura ve Vygotsky gibi kuramcılar tarafından ele alınıp yorumlanmıştır. Söz konusu kuramlar çerçevesinde, insanın psikolojik durumu ve öğrenmelerinin sosyal ilişkiler olmadan ele alınamayacağı ve değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir (Yazgan-İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2012). Sosyal ilişkilerimizi ve dolayısıyla toplum içinde yaşamamızı kolaylaştıran becerilere ise sosyal beceriler denilmektedir (Gülay ve Akman, 2009).

Farklı disiplinlerden uzmanların ilgi alanı içinde olan sosyal beceriler, geçmişten günümüze birçok şekilde tanımlanmıştır (Sucuoğlu ve Çifçi, 2004). Gresham, yapılan farklı tanımlamaları ele alarak sosyal becerileri; akran kabulü, davranışsal bakış açısı ve sosyal geçerlik temelinde olmak üzere üç farklı şekilde tanımlamıştır (Gresham, 1997). Akran kabulü temelinde yapılan tanımda, bireylerin arkadaşlık ilişkileri ele alınmakta ve akranları arasında *kabul gören* bireylerin sosyal becerilerinin yeterli olduğu değerlendirilmektedir (Sucuoğlu ve Çifçi, 2001). Davranışsal bakış açısı ile yapılan tanıma göre sosyal beceriler, bireyin bulunduğu *ortamda* olumlu sonuçlar almasını sağlayan ve olumsuz tepkiler almasını engelleyen *öğrenilmiş* davranışlardır (Ergenekon, 2012). Sosyal geçerlik temel alınarak yapılan tanımda ise sosyal beceriler, bireyin akademik beceriler, sosyal ilişkiler gibi farklı alanlarda olumlu sonuçlar almasını sağlayan davranışlar olarak değerlendirilmektedir (Sucuoğlu ve Çifçi, 2004).

Evrensel bir durum olan başkaları ile iyi ilişkiler kurma ve arkadaşlık gereksinimleri özellikle çocukların sağlıklı gelişimleri için bir zorunluluktur (Özdemir, 2015). İlişkilerin olumlu olup olmayacağını belirleyen etmenlerden birisi ise kuşkusuz sahip olunan sosyal becerilerdir (Küçükahmet, 2006). Çocuklar aile ve okul ortamlarında başkaları ile iyi ilişkiler kurma ve sürdürmede kullanacakları sosyal becerileri öğrenmekte; öğrendikleri sosyal beceriler de farklı alanlardaki gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle çocukların bulunduğu ortamların temel

elemanlarından birinin sosyal beceriler olması gerekmektedir (McClelland ve Morrison, 2003). Eğitim ortamlarının sosyal beceriler ile desteklenmesi öğrencilerin akademik başarıları, sosyal ilişkileri ve uyum güçlükleri açısından da önemli bir faktör olduğundan (Akkök, 1999) pek çok araştırmacı eğitim ortamlarında sosyal becerileri ele alan çalışmalar yürütmüşlerdir. Yapılan bu çalışmalarda drama, oyun, işbirlikli öğrenme ve hikâye anlatımı gibi birçok yöntemle sosyal beceri etkinliklerinin ele alındığı görülmektedir (Pekdoğan, 2016). Örneğin çeşitli araştırmalarda ilkokul 4. sınıf öğrencilerine drama yöntemi kullanılarak akranları ile işbirliği yapma becerisinin kazandırılması (Mantaş, 2014); hikâye anlatma ve oyun temelli sosyal beceri eğitiminin anaokuluna devam eden öğrencilerin uyum, kendini kontrol etme ve atılganlık davranışları üzerindeki etkisi (Aksoy, 2014); işbirlikli öğrenme yönteminin matematik dersi başarısına ve sosyal becerilere etkisi (Koç, 2015) araştırılmıştır. Bu çalışmaların ortak sonucu, öğrencilerin kullanılan sosyal beceri öğretim yöntemi ile hedeflenen becerileri edindiği yönündedir.

Normal gelişim gösteren öğrenciler öğretim yapıldığında ya da çevrelerindeki kişileri gözlemleyip, bu gözlemlerini genelleyerek sosyal becerileri kolayca öğrenebilmektedirler (Avcıoğlu, 2012). Ancak, özel gereksinimli bireyler gözlem yapma ve genelleme konusunda sorun yaşadıkları için sosyal becerileri kazanmada da problem yaşamaktadırlar (Maag, 2005). Bu nedenle özel gereksinimli öğrencilerin okul ortamlarında birçok sorunla karşılaştıkları bilinmektedir (Küçükler ve Çifçi-Tekinarslan, 2015). Yapılan çalışmalarda özel gereksinimli öğrencilerin daha az kabul gören ve daha çok reddedilen (Koster ve ark., 2010) ya da sosyal ortamların dengesini bozacak saldırgan davranışları daha fazla sergileyen öğrenciler oldukları belirtilmektedir (Papoutsaki, Gena, ve Kalyva, 2013). Dahası, bu duruma bir müdahalenin yapılmaması özel gereksinimli öğrencilerin sosyal ilişkilerde akranlarının daha da gerisinde kalmasına neden olmaktadır. Sosyal ilişkilerdeki bu geri kalma durumu da öncelikle akademik çalışmalarda sonrasında ise mesleki yaşamda özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları ile arasındaki farkın açılması ile sonuçlanmaktadır (Avcıoğlu, 2001). Özel gereksinimli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin arasındaki bu farklılık son yıllarda ülkemizde yapılan bazı çalışmalarla da ortaya konulmuştur (Aykır, 2010; Küçükler ve Çifçi-Tekinarslan, 2015; Özkubat, 2010). Örneğin Özkubat (2010) çalışmasında, görme yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerilerinin normal gelişim gösteren akranlarına göre yetersiz düzeyde olduğunu belirlemiştir. Aykır (2010) da zihinsel yetersizliği olan okul öncesi dönemdeki çocukların akranlarına göre sosyal becerilerinin yetersiz olduğunu bulmuştur. Kaynaştırma sınıflarında gerçekleştirilen başka bir çalışmada da özel gereksinimli öğrencilerin aynı sınıfta yer alan akranlarına göre sosyal becerilerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir (Küçükler ve Çifçi-Tekinarslan, 2015). Bu araştırmalarla da ortaya çıkan ve özel gereksinimli öğrencilerin sınırlılıklarının etkisini azaltabilecek en iyi uygulama ise bu öğrencilere sosyal becerileri günlük sınıf etkinlikleri sırasında ve doğal akran etkileşimleri içerisinde öğretmektir (Gresham, Sugai ve Honner, 2001).

Özel gereksinimli öğrenciler için doğal akran etkileşiminin en yoğun olduğu eğitim ortamı kaynaştırma sınıflardır. Özel gereksinimli öğrencilerin destek eğitimi alma şartı ile genel eğitim okullarında akranları ile aynı sınıfta eğitimlerini sürdürmelerini sağlayan kaynaştırma eğitimi tüm dünyada desteklenmekte ve giderek daha fazla uygulanmaktadır (Diken ve Batu, 2015). Ancak özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları ile aynı ortamda akademik eğitim almalarının sağlanmış olması kaynaştırma uygulamasının başarıya ulaşması için yeterli değildir (Cosbey ve Johnston, 2006). Tüm çocukların sosyal kazanımlarının desteklendiği eğitim ve arkadaşlık ortamının çocuklara sunulması, kaynaştırma eğitiminin başarısını belirleyen temel öğelerden biridir (Odom, 2000). Bu ögenin sağlanmasında sınıf öğretmenlerinin rolü büyüktür. Çünkü özel gereksinimli öğrenciler için gerekli sosyal becerileri bilen ve okul ortamındaki sosyal desteği en iyi sağlayacak kişiler sınıf öğretmenleridir (Sazak-Pınar, 2012). Ancak genel olarak sınıf öğretmenleri, sosyal beceri öğretiminin farklı eğitim uzmanlarının görevi olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle öğrencilerin akademik gelişimlerini desteklemeye öncelik vermekte ve çocukların sosyal becerilere yönelik gelişimlerini göz ardı edebilmektedirler (Özdemir, 2015).

Sosyal beceri öğretimindeki önemli rolleri nedeniyle öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin görüş ve bilgi düzeylerinin araştırıldığı çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ergenekon, Özen ve Batu (2008) tarafından yapılan ve öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamasına yönelik görüşlerinin incelendiği çalışmada öğretmen adaylarının en fazla zorlandıklarını söyledikleri

becerilerden biri sosyal beceriler olmuştur. Ancak öğretmen adayları buna rağmen sosyal beceri öğretiminin derslerde daha fazla yer almasına ilişkin soruya büyük oranda yer almaması yönünde yanıtlar vermişlerdir. Dobbins ve Higgins (2010) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise öğretmenlerin aldıkları lisans eğitimlerinin sosyal beceri öğretimi için yeterli düzeyde olmadığını düşündükleri görülmüştür. Sazak-Pınar ve Sucuoğlu (2011) yaptıkları çalışmada sosyal becerilerin öğrenciler için önemli olup olmadığına ilişkin öğretmen görüşlerini incelemişlerdir. Çalışma sonunda katılımcıların, kaynaştırma öğrencilerinin okul başarısı için sosyal becerileri önemli görmedikleri, normal gelişim gösteren öğrenciler için ise önemli gördükleri belirlenmiştir. Sazak-Pınar (2012) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise öğretmen adaylarının sosyal beceri bilgi düzeyleri araştırılmıştır. Araştırma sonunda öğretmen adaylarının sosyal beceri öğretime ve sosyal beceri öğretim teknikleri olan model olmaya ilişkin bilgilerinin yetersiz olduğu; prova etme ve ödüllendirme tekniklerine yönelik bilgilerinin ise olmadığı görülmüştür. Yine Sazak Pınar (2014) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada özel eğitim öğretmenlerin sosyal beceri eğitime ilişkin bilgi düzeyleri araştırılmıştır. Çalışma sonunda öğretmenlerin bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar, öğretmenlerin kendilerini sosyal beceri öğretimi konusunda yeterli görmediklerini ve sosyal beceri öğretimi konusunda bilgi düzeylerinin ya da uygulamalarının yetersiz olduğunu göstermektedir.

Alan yazın incelendiğinde sosyal beceri konulu çalışmalarda, öğretmenlerin sosyal beceri öğretime ilişkin görüş, bilgi düzeyi ve rollerinin araştırıldığı görülmektedir. Ancak öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi bilgi düzeyleri ile öğrencilerinin sosyal becerileri arasında ilişki olup olmadığını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özellikle, sosyal beceri öğretime daha fazla gereksinim duydukları bilinen özel gereksinimli öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin, öğretmenlerinin bilgi ve davranışlarından etkilenme durumları incelenmesi gereken önemli bir konu olarak düşünülmektedir. Çünkü öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi bilgi düzeylerinin yetersiz olması durumunda öğrencilerin sosyal becerilerini desteklemekte yetersiz ve verimsiz olacakları; bu nedenle özellikle özel gereksinimli öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin akranlarından daha düşük seviyede olabileceği tahmin edilmektedir. Sosyal becerilerdeki eksikliğin ise akademik becerileri ve hatta bireyin ilerideki yaşamını etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu düşünceler ışığında öğretmenlerin bilgi düzeyleri ile öğrencilerin sosyal becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi önemli olarak görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan öğretmenlerin sosyal beceri öğretime yönelik bilgi düzeyleri ile öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan öğretmenlerin sosyal beceri öğretime yönelik bilgi düzeyleri nedir? Öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi bilgi düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
2. Öğretmenler, sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin ve normal gelişim gösteren ortalama öğrencilerin sosyal becerilerini nasıl puanlamaktadırlar ve iki grup öğrencinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Öğretmenlerin sosyal beceri bilgi düzeyleri ile sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin ve normal gelişim gösteren ortalama öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine verdikleri puanlar arasında ilişki var mıdır?
4. Katılımcı öğretmenlerin, sosyal beceri öğretimi ve sosyal becerilerin öğrenciler için önemi konusunda öğretmenin bilgi ve farkındalık düzeyinin öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine etkisi konusundaki görüşleri nelerdir?
5. Katılımcı öğretmenlerin, özel gereksinimli öğrencilerle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal becerileri arasında fark olup olmadığına, fark varsa bu farkın nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışmada karma desen kullanılmıştır. Araştırmacının bir çalışma içerisinde nitel ve nicel yöntem, yaklaşım ve kavramları birleştirmesi olarak tanımlanabilecek karma desen, her iki yaklaşımı tek başına kullanmaya oranla araştırma probleminin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır (Creswell, 2003). Araştırmanın birinci bölümünde nicel verilerin toplanmasına dayanan, ilkokul sınıflarında

çalışan öğretmenlerin sosyal beceri bilgi düzeyleri ile bu sınıflardaki normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği betimsel ve ilişkisel bir çalışma yapılmıştır. İkinci bölümde ise öğretmenlerin sosyal beceriler ve sosyal beceri öğretimine yönelik görüşlerinin iki soru çerçevesinde incelendiği nitel bir çalışma yürütülmüştür.

Katılımcılar

Çalışma, İzmir ilinde bulunan 80. Yıl Sütçüler İlkokulu, Altındağ İlkokulu ve 8 Eylül İlkokulu'nda görev yapmakta olan, sınıfında en az bir özel gereksinimli/kaynaştırma öğrencisi bulunan 40 sınıf öğretmeni ile yürütülmüştür. Çalışmanın katılımcılarının belirlenmesinde amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmış; çalışmanın amaçlarına uygun olarak ulaşılabilir olan ve çalışmanın yapılmasına izin verilen üç ilkokulda görevli, sınıfında özel gereksinimli öğrenci olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden tüm öğretmenler örneklem grubuna alınmışlardır.

Çalışmada sosyal becerileri değerlendirilen özel gereksinimli öğrenciler, tıbbi tanı almış ve Rehberlik Araştırma Merkezleri tarafından değerlendirmesi yapılmış öğrencilerdir. Ortalama düzeydeki öğrenciler ise sınıf öğretmeni ile birlikte yapılan değerlendirme sonucu seçilmiştir. Seçim için öğretmenlerden akademik ve sosyal açıdan sınıflarında bulunan ortalama düzeydeki bir öğrenciyi belirlemeleri istenmiş ve öğretmenin seçtiği öğrencinin istenen ölçütlere uygun olup olmadığı kontrol edilmiştir. Belirlenen ortalama düzeydeki öğrenciler ve özel gereksinimli öğrencilerin ailelerine çocuklarının sosyal becerilerinin değerlendirileceği söylenmiş ve ailelerden izin alınmıştır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin demografik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen ve Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler Tablosu

	Öğretmenler	N	%	Toplam %	Öğrenciler	N	%	Toplam %
Yaş	22-29	5	12,5	12,5	1	14	17,5	17,5
	30-35	16	40	52,5	2	20	25,0	42,5
	36-40	7	17,5	70	3	24	30,0	72,5
	41-50	11	27,5	97,5	4	22	27,5	100
	50 ve üzeri	1	2,5	100	Toplam	80	1000	100
	Toplam	40	100	100	Hafif Düzeyde	17	42,5	42,5
Cins.	Kadın	26	65	65	Özel Öğrenme	14	35,0	77,5
	Erkek	14	35	100	Dil ve Konuşma	8	20,0	97,5
	Toplam	40	100	100	Bedensel Engelli	1	2,5	100
Meslekte Geçirilen Süre	İlk yıl	0	0	0	Toplam	40	100	100
	2-4	3	7,5	7,5				
	5-10	13	32,5	40				
	11-15	11	27,5	67,5				
	16-20	5	12,5	80				
	20 ve üzeri	8	20	100				
	Toplam	40	100	100				

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile birlikte Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi (SBÖBT) ve Sosyal Beceri Dereceleme Sistemi'nin Sosyal Beceri Ölçeği (SBDS-SBÖ) kullanılmıştır. Ayrıca bu ölçeklerin uygulanmasından sonra öğretmenlere iki nitel soru sorulmuş ve cevapları kaydedilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu'nda öğretmenlerin yaşı, cinsiyeti ve öğretmenlikte geçirdikleri süreye ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi (SBÖBT): Öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla Sazak-Pınar (2009) tarafından geliştirilen SBÖBT iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal beceri kavramına, sosyal beceri öğretimine ve ödüllendirme, ipucu verme, model olma, prova etme gibi sosyal beceri öğretim tekniklerine ilişkin problem durumlara dayalı 13 çoktan seçmeli soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise 5 kısa cevaplı soru

bulunmakta; bu sorulardan 3'ü prova etme, 2'si ödüllendirme tekniğini ölçmektedir. İki bölümde toplam 18 madde bulunmaktadır (Sazak-Pınar, 2009).

Testteki çoktan seçmeli sorularda dört seçenek bulunmakta ve her doğru cevap için 1 puan alınmaktadır. Kısa cevaplı sorularda ise öğretmenlerin iki seçenek arasından (evet/hayır) seçim yapması gerekmektedir. Ayrıca seçim nedeni ile ilgili iki cümlelik açıklama yazması da beklenmektedir. İki seçenek arasından doğru seçeneğin işaretlenmesi 1 puan, seçim nedenine ilişkin doğru açıklama yapılması da 1 puanla değerlendirilmektedir. Böylece her bir doğru kısa cevaplı soru 2 puan ile puanlanmaktadır. Testin ilk bölümünden en fazla 15, ikinci bölümünden en fazla 10 puan alınmaktadır. Sonuç olarak testten alınabilecek puanlar 0 ile 23 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar, öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgilerinin yeterli olduğunu göstermektedir (Sazak Pınar, 2012).

Testin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için ilköğretim birinci kademede görev yapan 450 öğretmenden veri toplanmıştır. 450 öğretmenin teste verdiği yanıtlara dayanılarak yapılan madde analizi sonucunda çoktan seçmeli 13 maddenin 4'ünün zor, 4'ünün orta ve 5'inin kolay madde olduğu belirlenmiş; madde güçlüklerinin teste eşit oranda dağıldığı görülmüştür. 13 maddelik testten elde edilen puanların güvenilirliği için yapılan analizde KR-20 güvenilirlik katsayısı 0.78 olarak bulunmuştur (Sazak-Pınar, 2009).

Sosyal Beceri Dereceleme Sistemi'nin Sosyal Beceri Ölçeği (SBDS-SBÖ): Çalışmanın verilerinin toplanmasında, Gresham ve Elliot (1990) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Sucuoğlu ve Özokçu (2005) tarafından yapılan Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi'nden yararlanılmıştır. Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi'nin geliştirilme amacı, okul öncesi, ilkököl ve ortaokul öğrencilerinin sosyal becerilerini ve sosyal becerilerle ilişkili olduğu kabul edilen akademik yeterlikleri ile davranış problemlerini belirlemektir. Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi'nde üç ayrı ölçek bulunmaktadır. Bu ölçekler Sosyal Beceri Ölçeği, Problem Davranış Ölçeği ve Akademik Yeterlilik Ölçeği'dir. Bu çalışmada Sosyal Beceri Ölçeği kullanılarak veri toplanmıştır.

Sosyal Beceri Ölçeği (SBÖ), işbirliği, atılganlık ve kendini kontrol alt ölçeklerinden oluşmaktadır. SBÖ'de, yardım etme, eşyalarını paylaşma, kurallara ve yönergelere uyma, bilgi isteme, kendini tanıma, öfke kontrolü, anlaşmazlık durumunda uzlaşma sağlama gibi sosyal davranışlar bulunmaktadır. SBÖ doldurulurken öğrencinin son bir-iki ayda sergilediği davranışları düşünülerek, ölçekte yer alan her davranışı hangi sıklıkta yaptığına karar verilmekte ve puanlama yapılmaktadır (asla/hiç yapmıyorsa sıfır, bazen yapıyorsa bir, çok sık yapıyorsa iki). SBÖ'den en az 0, en çok 60 puan alınabilmektedir.

Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi'nin Türkçe formunun geçerlik çalışmaları için alt ölçeklere faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda SBÖ'nin üç faktörlü yapısını koruduğu ve üç faktörün toplam varyansın %59.75'ini açıkladığı belirlenmiştir. Sosyal Beceri Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmaları için iç tutarlılığı Cronbach Alfa katsayısı hesaplanarak bulunmuştur. Ölçeğe ait Cronbach Alfa katsayıları birinci faktör için 0.91, ikinci faktör için 0.93, üçüncü faktör için 0.84 ve toplam puan için 0.96 olarak belirlenmiştir (Sucuoğlu ve Özokçu, 2005).

Süreç

Uygulama öncesinde çalışma yapılacak okullarda araştırmanın yürütülmesi için gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra okul idarecileri ile görüşülerek özel gereksinimli/kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıflar belirlenmiş ve bu sınıfların öğretmenleri ile bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda çalışma için uygun gün ve saatler belirlenmiştir. Uygun görülen gün ve saatlerde okullara gidilerek ölçekler öğretmenlere dağıtılmış ve uygulanmıştır. İlk olarak çalışmaya katılan her bir öğretmene iki adet Sosyal Beceri Ölçeği verilmiştir. Öğretmenlerden, bu ölçeklerle sınıflarında bulunan bir özel gereksinimli öğrencinin ve daha önce belirlenen genel olarak ortalama düzeydeki öğrencinin sosyal becerilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenler, öğrencilerinin son bir ayda göstermiş oldukları davranışları düşünerek ölçekleri yanıtlamışlardır.

Öğrencilerin sosyal becerilerinin değerlendirilmesinin ardından öğretmenlere SBÖBT uygulanmıştır. SBÖBT öğretmenlere daha önce belirlenen gün ve saatlerde verilmiştir. Uygulanan ölçeğin bilgi testi olması nedeni ile öğretmenlerin teste ara vermeden tüm sorulara yanıt vermesi sağlanmıştır.

SBÖBT'nin uygulanıp tüm verilerin istatistiksel olarak analiz edilmesinin ardından araştırma bulgularının nitel olarak desteklenmesi için iki açık uçlu soru hazırlanmıştır. Sorular şu şekildedir:

- Size göre, öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi ve sosyal becerilerin öğrenciler için önemi konusunda bilgi ve farkındalık düzeyleri öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini etkiler mi? Etkiliyorsa nasıl etkiliyor?
- Size göre, özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerileri ile normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal becerileri arasında fark var mıdır? Var olduğunu düşünüyorsanız, sizce bu farkın nedeni/nedenleri neler olabilir?

Çalışmanın son aşamasında öğretmenlerle yeniden bir toplantı düzenlenmiş ve açık uçlu soruların uygulanabileceği gün ve saatler belirlenmiştir. Belirlenen gün ve saatlerde okullara gidilerek öğretmenlere yukarıdaki iki soru yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar soruların bulunduğu forma, öğretmenlerin cümleleri değiştirilmeden, bire bir kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 15.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Analizler sırasında öğretmenlerin Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi puanları ile öğrencilerinin sosyal beceri puanları için korelasyon analizi yapılmış; özel gereksinimli öğrenciler ile ortalama düzeydeki öğrencilerin sosyal beceri puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ise bağımsız örneklem için t testi ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde öğretmenlere yöneltilen iki nitel soruya verilen yanıtlar için tematik analiz yapılmıştır. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar incelenerek yanıtların tüm içeriklerini kapsayacak şekilde temalar oluşturulmuştur. Araştırmacı ve doktora öğrencisi tarafından ayrı ayrı yapılan bu işlem sonrasında oluşturulan temalar karşılaştırılarak güvenilirlik kontrolü yapılmış ve ayrı ayrı belirlenen temaların %90'ının ortak olduğu görülmüştür. Elde edilen veriler Microsoft Word Programı kullanılarak tablolaştırılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada ortaya çıkan bulgular aşağıda yer almaktadır.

Öğretmenlere uygulanan Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi sonucunda öğretmenlerin 23 puan üzerinden ortalama 12,4 puan aldıkları, puanların 8 ile 17 arasında değiştiği, standart sapmanın ise 2,134 olduğu belirlenmiştir.

Öğretmenlerin Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi puanlarının cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemek için yapılan U Testi sonucunda anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (U=157,000, p>.05). (Tablo 2.)

Tablo 2. Öğretmenlerin Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi Puanlarının Cinsiyete Göre U-Testi Sonucu

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kadın	26	19,54	508,00	157,000	,473
Erkek	14	22,29	312,00		

Tablo 3. Öğretmenlerin Öğrencilerinin Sosyal Becerilerine Verdikleri Puanların Kaynaştırma Öğrencisi ve Ortalama Öğrenci Olma Durumuna Göre t-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	t	df	p
Kaynaştırma Öğrencileri	40	20,05	6,89	13,91	39	,000
Ortalama Düzeydeki Öğrenciler	40	35,17	5,18			

Öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerinin sosyal becerilerini ortalama 20,05 olarak puanlarken, sınıflarındaki ortalama öğrencilerin sosyal becerilerini ise ortalama 35,17 olarak puanlamışlardır (Tablo 3). İki grup öğrencinin aldıkları puanların arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan t testinin sonucuna göre öğretmenlerin verdikleri puanlara göre özel gereksinimli öğrenciler ile normal gelişim gösteren ortalama düzeydeki öğrencilerin sosyal becerileri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (t(39)=13.91, p<.01). (Tablo 3) Öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi bilgi düzeyi ile sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Çarpım

Moment Korelasyon analizi sonucunda orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,448$, $p<.01$). Buna göre öğretmenlerin sosyal beceri bilgi düzeyleri arttıkça, öğretmenlerin görüşlerine göre özel gereksinimli öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi bilgi düzeyi ile sınıflarındaki normal gelişim gösteren ortalama öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,942$, $p<.01$). Buna göre öğretmenlerin sosyal beceri bilgi düzeyleri arttıkça, sınıflarındaki normal gelişim gösteren ortalama öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri de öğretmen görüşlerine göre artmaktadır.

Tablo 4. Öğretmenlerin Sosyal Beceri Bilgi ve Farkındalık Düzeyinin Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi Konusunda Katılımcı Öğretmenlerin Görüşleri

Soru	Görüşler (doğrudan alıntı)	Kodlama/Sıklık	Temalar
Size göre, öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi ve sosyal becerilerin öğrenciler için önemi konusunda bilgi ve farkındalık düzeyleri öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini etkiler mi? Etkiliyorsa nasıl etkiliyor?	Etkiler. Etkilememesi mümkün değil yani. Şöyle, sosyal beceri bilgisi olan öğretmen bunu zaten kendi yaşamında uygular. Model olur yani. Öğrenci de bunu görür. Kendi hayatına uygular. Bilgisi yoksa ve önemi konusunda farkındalığı da yoksa öğrenci bunu gözlemleyemediği için sosyal becerilere sahip olamaz. Bu şekilde etkiler yani.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Etkilidir (39) ▶ Etkili değildir (1) 	Etkilidir Etkili değildir
		<p>Nasıl Etkiliyor?</p> <p>Bilgili olması nedeni ile (14)</p> <p>Model olması nedeni ile (8)</p> <p>Bilgi sahibi olması ve önem vermesi nedeni ile (5)</p> <p>Bilgi ve farkındalık sahibi olması nedeni ile (4)</p> <p>Önem vermesi nedeni ile (2)</p> <p>Önem vermesi ve model olması nedeni ile (1)</p> <p>Bilgi sahibi olması ve model olması nedeni ile (1)</p> <p>Bilgi ve farkındalık sahibi olması ve önem vermesi nedeni ile (1)</p> <p>Bilgi ve farkındalık sahibi olması, önem vermesi ve model olması nedeni ile (1)</p> <p>Bilgi sahibi olması, önem vermesi ve model olması nedeni ile (1)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bilgi sahibi olma 2. Önem verme 3. Farkındalık sahibi olma 4. Model olma

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan 40 öğretmeninden 39'unun öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine yönelik bilgi ve farkındalık düzeyinin öğrencilerin sosyal becerilerini etkileyeceğini düşündükleri görülmektedir. Öğretmenlerin 'Nasıl etkiliyor?' sorusuna verdikleri yanıtlar ise öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini bilgi sahibi olma, önem verme, farkındalık sahibi olma ve model olmanın etkilediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 5 incelendiğinde ise öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%92,5) özel gereksinimli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin farklı olduğunu düşündükleri görülmektedir. Farkın nedenlerine ilişkin yanıtlar, en çok, zekâ düzeyi farkı, olumsuz bakış açısı, düşük kapasite, düşük özgüven ve algılama hızının yavaş olması gibi nedenlerin gösterildiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Özel Gereksinimli Öğrenci İle Normal Gelişim Gösteren Öğrencinin Sosyal Becerileri Arasında Fark Olup Olmadığına İlişkin Katılımcı Öğretmenlerin Görüşleri

Soru	Görüşler (doğrudan alıntı)	Kodlama/Sıklık	Temalar
Size göre, özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerileri ile normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal becerileri arasında fark var mıdır? Var olduğunu düşünüyorsanız, sizce bu farkın nedeni/nedenleri neler olabilir?	Vardır yani tabii. Sebepleri tamamen engelli çocuklara karşı sahip olunan algılardır. Zaten yapamaz diye düşünüldüğü için onların üzerine eğilmekten dolayı fark oluşuyor.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Vardır (37) ▶ Yoktur (3) 	Vardır Yoktur
	Vardır. Sebepleri, diğer öğrencilerin bu öğrencileri dışlaması ve genel olarak öğretmenlerin de bu öğrencilere bakış açısı olabilir. Yoksa üzerine düşüldüğünde onlar da normal öğrenciler kadar olmasa da öğrenebilirler.	<p>Farkın Nedeni/Nedenleri</p> <p>Nelerdir?</p> <p>Zekâ düzeyi farkı (10)</p> <p>Özel gereksinimli öğrencilere olumsuz bakış açısı (7)</p> <p>Özel gereksinimli öğrencilerin daha düşük kapasitelerinin olması (5)</p> <p>Özel gereksinimli öğrencilerin özgüvenlerinin düşük olması (4)</p> <p>Özel gereksinimli öğrencilerin algılama hızının yavaş olması (4)</p> <p>Zekâ düzeyi farkı ve özel gereksinimli öğrencilerin özgüvenlerinin düşük olması (2)</p> <p>Eğitim sistemindeki eksiklikler (1)</p> <p>Zekâ düzeyi farkı, özel gereksinimli öğrencilerin özgüvenlerinin düşük olması ve aile ilgisi farkı (1)</p> <p>Özel gereksinimli öğrencilere olumsuz bakış açısı ve özgüvenlerinin düşük olması (1)</p> <p>Zekâ düzeyi ve aile ilgisi farkı (1)</p> <p>Zekâ düzeyi farkı ve bedensel yetersizlikler (2)</p>	Farkın Nedenleri
Vardır kesinlikle. Çünkü özel gereksinimli öğrenciler adı üstünde özel gereksinimli oldukları için her konuda daha yavaşlar ve özel ilgi istiyorlar. Bu da arada fark oluşmasına neden oluyor ister istemez.			<ol style="list-style-type: none"> 1. Zekâ düzeyi 2. Olumsuz bakış açısı 3. Düşük kapasite 4. Düşük özgüven 5. Yavaş algılama 6. Eğitim sistemi 7. Aile 8. Bedensel Yetersizlik

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ilköğretim sınıflarında çalışan ve sınıfında özel gereksinimli öğrencisi olan sınıf öğretmenlerinin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeyleri ile sınıflarındaki öğrencilerin sosyal becerileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları, öğretmenlerin bilgi düzeylerine, öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine ve bu iki değişken arasındaki ilişkiye dair dikkat çekici sonuçları ortaya koymuştur.

Araştırmanın ilk bulgusu, öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi bilgi düzeylerinin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre sınıf öğretmenleri en fazla 23 puan alınabilen Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testinden ortalama 12,4 puan alabilmişlerdir. Ayrıca sonuçlar kadın ya da erkek olmanın öğretmenlerin aldıkları puanları değiştirmediğini de göstermiştir. Bu bulgu, alan yazında öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının sosyal beceri öğretimi bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu gösteren araştırma bulgularını desteklemektedir (Sazak-Pınar, 2012; Sazak-Pınar, 2014). Öğretmenlerin bilgi düzeylerini ölçen araştırma bulgularının yanında görüşlerine dayalı olarak yapılan araştırmaların sonuçları da öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi konusunda kendilerini yeterli görmediklerini göstermektedir. Örneğin Vlachou, Stavroussi ve Didaskalou (2016) yaptıkları

araştırmada 40 özel eğitim öğretmenine yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile 'öğrencilere sosyal becerilerin kazandırılmasında öğretmenlerin rolünün ne olduğu' sorulmuştur. Öğretmenlerin yanıtları incelendiğinde, kendilerini öğrencilerin sosyal beceri öğretiminden sorumlu gördükleri ancak bu konuda yeterli donanıma sahip olmadıklarını düşündükleri görülmektedir. Dobbins ve Higgins (2010) ise öğretmenlerin aldıkları lisans eğitimlerinin sosyal beceri öğretimi için yeterli düzeyde olmadığını düşündüklerini ortaya çıkarmışlardır. Öğretmenler kendilerini sosyal beceri öğretimi için yeterli ve donanımlı görmemekte ve araştırma bulguları da onların bilgi düzeylerinin yetersizliğini doğrulamaktadır. Bu sonuçlar öğrencilerin gelişimi için önemli becerilerden kabul edilen sosyal becerilerin (Akkök, 1999; McClelland ve Morrison, 2003) öğretimi açısından öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bilgi ve uygulama desteğine gereksinim duyduklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ikinci bulgusu, özel gereksinimli öğrenciler ile normal gelişim gösteren ortalama düzeydeki öğrencilerin sosyal becerileri arasında belirlenen anlamlı farklılıktır. Bulgulara göre özel gereksinimli (kaynaştırma) öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri (ortalama 20,05) normal gelişim gösteren akranlarından (ortalama 35,17) daha düşüktür. Bu bulgu, alan yazında başka araştırmaların bulgularınca da desteklenmektedir. Sucuoğlu ve Özokçu (2005) tarafından yapılan çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin normal gelişim gösteren akranlarına göre daha düşük düzeyde sosyal becerilere sahip olduğu, daha yüksek düzeyde problem davranışları olduğu bulunmuştur. Orhan (2010) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise okul öncesi kaynaştırma öğrencileri ile normal gelişim gösteren akranlarının sosyal beceri düzeyleri karşılaştırılmıştır. Çalışma sonunda kaynaştırma öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde daha düşük olduğu bulunmuştur. Küçüker ve Çifçi-Tekinarslan (2015) tarafından yapılan çalışmada da ilkökul 4. ve 5. sınıf düzeyindeki kaynaştırma öğrencileri ile normal gelişim gösteren akranlarının sosyal becerilerinin birbirlerinden anlamlı şekilde farklı olduğu gözlenmiştir. Bu araştırmadan ve söz konusu diğer araştırmalardan elde edilen sonuçlar iki şekilde yorumlanabilir. Özel gereksinimli öğrencilerin bir kısmının bireysel özellikleri nedeniyle gözlem yapma, taklit etme ve genelleme gibi becerilerindeki sınırlılıklar, onların sosyal becerileri akranları gibi kolayca kazanmaları önünde engel oluşturuyor görünmektedir (Maag, 2005). Bu durum ikinci bir zorluğa yani bu öğrencilerin akranları tarafından reddedilmesine (Koster ve ark., 2010) neden olmakta; böylece oluşan olumsuz döngü özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerileri öğrenmeleri için gerekli sosyal ortamın dışında kalmalarına yol açmaktadır. Bu döngünün kırılabilmesi için öğretmenlerin anahtar role sahip oldukları ve sosyal beceri öğretimindeki yeterliklerinin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu, öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi konusundaki bilgi düzeyleri ve yeterliklerinin önemini desteklemektedir. Bu bulguya göre öğretmenlerin Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testinden aldıkları puanlarla özel gereksinimli öğrencilerin sosyal beceri puanları arasında orta düzeyde ($r=0,448$), normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri puanları arasında ise yüksek düzeyde ($r=0,942$) anlamlı ilişki saptanmıştır. Araştırmanın bu bulgusu, sosyal beceri öğretimi ile ilgili öğretmenlerin bilgi düzeylerinin, öğrencilerinin sosyal becerilerini etkilediğini ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin tüm öğrencilerinin sosyal becerilerinin gelişmesi için yapması gereken davranışlar olduğu açıktır. Bu davranışlar ancak sosyal becerilerin önemi ve öğretimi konusunda bilgi ve beceriye sahip olmaları durumunda sergilenebileceklerdir. Yapılan araştırmalar öğretmenlerin bu becerileri kazanabildiklerini göstermektedir. Örneğin Sazak-Pınar tarafından yapılan çalışmada (2009) öğretmenler için hazırlanan Sosyal Beceri Öğretim Programı'nın öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi ile ilgili bilgi düzeylerini, algılarını ve sınıf uygulamalarını olumlu yönde etkilediği ortaya çıkarılmıştır. Bir başka çalışmada Iizuka ve arkadaşları (2014) 72 öğretmene, sosyal beceri öğretimine ve kendi stresle başa çıkma durumlarına yönelik bir haftalık iki farklı eğitim vermişlerdir. Eğitim sonrasındaki 3. ve 6. haftalarda yapılan değerlendirmeler sonucunda, öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilerin sosyal becerilerinin arttığı gözlemlenirken, öğretmenlerin streslerini yönetmek için yeni teknikler öğrendikleri de belirlenmiştir. Öğretmenlerin, sosyal beceri öğretimi konusunda bilgi ve donanımlarının artırılması için çalışmalar yapılması ile öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmenin olanaklı ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın son bulguları açık uçlu sorulara verilen yanıtlardan elde edilmiştir. Öğretmenlere, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri üzerinde öğretmenin etkisi sorulmuş ve bir öğretmen hariç kalan 39 öğretmen öğretmenin etkili olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcı

öğretmenler, öğretmenlerin sosyal becerilerle ilgili bilgi ve farkındalık sahibi olması, önem vermesi ve model olması ile öğrencilerin sosyal becerilerini etkilediklerini düşünmektedirler. Bu bulgu, öğretmenlerin sosyal beceri öğretimindeki rollerinin önemi konusunda farkındalık sahibi oldukları şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu araştırmadan ve alan yazında yer alan diğer araştırmalardan (Dobbins ve Higgins, 2010; Sazak-Pınar, 2012; Sazak-Pınar, 2014; Vlachou, Stavroussi ve Didaskalou, 2016) elde edilen bulgular bu farkındalığın bilgi, beceri ya da yeterlilik algısı ile desteklenmediğini göstermektedir. İkinci soruda öğretmenlere özel gereksinimli öğrencilerle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin farklı olup olmadığı sorulmuş ve 37 öğretmen farklı olduğu yönünde yanıt vermişlerdir. Farkın nedenleri konusunda görüşleri sorulan öğretmenlerin büyük bir bölümü (10 öğretmen) bu farkın zekâ düzeyinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Diğer yanıtlara bakıldığında özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumsuz bakış açısından ve özel gereksinimli öğrencilerin kapasitelerinin, özgüvenlerinin ve algılamalarının düşük olmasından kaynaklandığı yönünde yanıtlar alındığı görülmüştür. Özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerilerinin akranlarından farklı oluşunun nedenleri arasında onların gözleyerek öğrenme, taklit etme, genelleme gibi becerilerdeki sınırlılıklar bulunsa da (Maag, 2005) bu öğrencilerin sosyal becerileri öğrenebilecekleri sosyal ortamların dışında kaldıkları da bilinmektedir (Koster ve ark., 2010; Küçükler ve Çifçi-Tekinarslan, 2015). Öğretmenlerin yanıtlarına bakıldığında ise neden olarak daha çok özel gereksinimli öğrencilerin bireysel özelliklerinin gösterildiği görülmektedir. Bir önceki soruya verilen yanıtlar öğretmenlerin sosyal becerilerin kazandırılmasında kendi rollerine dair farkındalıklarının olduğunu gösterse de bu soruya verilen yanıtlar, bu farkındalığın normal gelişim gösteren öğrencilerle bağlantılı olduğunun anlaşılmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, kaynaştırma sınıflarında çalışan öğretmenlerin, sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerileri kazanmasındaki rolleri konusunda sorumluluk üstlenmeleri, bilgi ve beceri sahibi olabilmeleri için desteklenmeleri gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca, bu araştırmanın bulgularını sınamak ve desteklemek amacıyla, öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi konusunda bilgi ve becerilerini arttırarak sınıflarındaki öğrencilerin sosyal becerilerini arttırmayı amaçlayan deneysel araştırmalar yürütülmesi önerilmektedir.

Teşekkür: Çalışmaya katkılarından dolayı ESOĞÜ Özel Eğitim Bölümü doktora öğrencisi Hüseyin MUTLU'ya teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Akkök, F. (1999). *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi-Anne Baba El Kitabı*. İstanbul Özgür Yayınları.
- Akkök, F. (2003). *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi-Öğretmen El Kitabı*. İstanbul Özgür Yayınları.
- Aksoy, P. (2014). Hikâye Anlatma Temelli ve Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Avcıoğlu H. (2001). İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımı ile Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Avcıoğlu, H. (2012) Zihinsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri kazandırmada işbirliğine dayalı öğrenme ve drama yöntemlerinin etkililiği. *Eğitim ve Bilim*, 37, 163.
- Aykır, T. (2010). Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cosbey, J. E. ve Johnston, S. (2006). Using a single-switch voice output communication aid to increase social access for children with severe disabilities in inclusive classrooms. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 31(2), 144-156.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Diken, H.İ. ve Batu, S. (2015). *İlköğretimde Kaynaştırma*. Ed. İbrahim H. Diken. Pegem Akademi, Ankara.
- Dobbins, N. ve Higgins, K. (2010). An analysis of social skills instruction provided in teacher education and in-service training programs for general and special educators. *Remedial and Special Education*. 31(5), 358-367.
- Ergenekon, Y., Özen, A., ve Batu, E.S. (2008). Zihin engelliler öğretmenliği adaylarının öğretmenlik uygulamasına ilişkin görüş ve önerilerinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8(3), 857-891.

- Ergenekon, Y. (2012). *Sosyal yeterliklerin geliştirilmesi: Sosyal beceri yetersizliği gösteren çocuklar için, öğretmen adayları ve öğretmenler için*. Ed. Sezgin Vuran. Vize Yayıncılık, Ankara.
- Gresham, F.M. (1997). Social competence and students with behavior disorders: Where we've been, where we are and where we should go. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, September, 194-201.
- Gresham, F. M. ve Elliot, S. N. (1990). *Social Skills Rating System*. Circle Pines: American Guidance Services.
- Gresham, F.M., Sugai, G. ve Honner, R.H. (2001). Interpreting outcomes of social skills training for students with high-incidence disabilities. *Exceptional Children*, 67, 331-334.
- Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okulöncesi Dönemde Sosyal Beceriler*. Pegem Akademi, Ankara.
- Iizuka, C.A., Barrett, P.M., Gillies, R., Cook, C.R. ve Marinovic, W. (2014). A Combined Intervention Targeting both Teachers' and Students' Social-Emotional Skills: Preliminary Evaluation of Students' Outcomes. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 24(2), 152-166.
- Koç, B. (2015). İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Matematik Dersindeki Erişiye, Kalıcılığa ve Sosyal Beceriye Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koster, M., Pijl, S. J, Nakken, H., ve Van Houten, E. (2010). Social participation of students with special needs in regular primary education in the Netherlands. *International Journal of Disability, Development and Education*, 57(1), 59-75.
- Küçükahmet, L. (2006). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükker, S. ve Çifçi Tekinarslan, İ. (2015). Comparison of the self-concepts, social skills, problem behaviors, and loneliness levels of students with special needs in inclusive classrooms. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 15(6), 1559-157.
- Maag, C.W. (2005). Social skills training for youth with emotional and behavioral disorders and learning disabilities: Problems, conclusions, and suggestions. *Exceptionality*, 13(3), 155-172.
- Mantaş, S. (2014). Drama Etkinliklerinin İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Gelişimi ve İşbirliği Davranışlarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- McClelland, M. M. ve Morrison, F. J. (2003). The emergence of learning-related social skills in preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 18, 206-224.
- Odom, S.L. (2000). Preschool inclusion: What we know and where we go from here. *Topics in Early Childhood Special Education*, 20(1), 17-20.
- Orhan, M. (2010). Okulöncesi Kaynaştırma Öğrencileri ile Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Problem Davranışlarının Düzeyi ile Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, S. (2015) *İlköğretimde Kaynaştırma*. Ed. İbrahim H. Diken. Pegem Akademi, Ankara.
- Özkubat, U. (2010). Görme Engelli, Zihin Engelli ve Olağan Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Papoutsaki, K., Gena, G., ve Kalyva, E. (2013). How do children with mild intellectual disabilities perceive loneliness? *Europe's Journal of Psychology*, 9(1), 1-7.
- Pekdoğan, S. (2016). Hikaye Temelli Sosyal Beceri Eğitim Programının 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 41, 305-318.
- Sazak Pınar, E. (2009). Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Sosyal Becerilere İlişkin Beklentileri ve Sosyal Beceri Öğretim Programının Öğretmen Çıktıları Üzerindeki Etkililiğinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sazak Pınar, E. ve Sucuoğlu, B. (2011). Turkish Teachers' Expectancies for Success in Inclusive Classrooms. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 395-402.
- Sazak Pınar, E. (2012). Identifying knowledge levels of Turkish teacher candidates about teaching social skills. *Elementary Education Online*, 11(1), 201-213.
- Sazak Pınar, E. (2014). Özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeyleri. *New World Sciences Academy- Education Sciences*, 9(1), 73-86.
- Sucuoğlu B. ve Çifçi, İ. (2001). *Yapamıyor mu? Yapmıyor mu? Zihinsel Engelli Çocuklar İçin Sosyal Beceri Öğretimi*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Sucuoğlu, B. ve Çifçi, İ. (2004). *Bilişsel Süreç Yaklaşımı ile Sosyal Beceri Öğretimi*. Kök Yayıncılık. Ankara.
- Sucuoğlu, B ve Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(1) 41-57.
- Vlachou, A., Stavroussi, P. ve Didaskalou, E. (2016). Special teachers' educational responses in supporting students with special educational needs (sen) in the domain of social skills development. *International Journal of Disability, Development and Education*, 63(1).
- Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç-Atıcı, M. (2012). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Pegem Akademi, Ankara.